

Pòrtic

Francesc Nadal i Piqué

Vocal de la Societat Catalana de Geografia

Enguany estem vivint diferents aniversaris de fets que han modificat l'organització territorial de la Catalunya contemporània. Per aquesta raó he cregut oportú dedicar aquestes pàgines a fer-ne una breu referència. El més històric d'aquests aniversaris és el de les annexions dels municipis de les Corts, Gràcia, Sant Andreu del Palomar, Sant Gervasi de Cassoles, Sant Martí de Provençals i Sants a Barcelona el 20 d'abril de 1897. L'annexió va ser el fruit de més de vint anys d'actives gestions agregacionistes per part de l'Ajuntament de Barcelona. Per a aquest consistori, l'annexió va representar, en certa manera, una restitució de l'espai municipal, que li havia estat manllevat arran de la desfeta de 1714.

Des d'un punt de vista més administratiu, l'agregació va permetre unificar l'espai municipal de Barcelona amb el de la seva creixent aglomeració urbana. Tanmateix, no tots els ciutadans del Pla de Barcelona estigueren d'acord amb el fet d'integrar-se a Barcelona. Per aquesta raó molts dels veïns dels municipis que serien annexionats manifestaren, per motius diversos, la seva oposició a ser fusionats amb Barcelona. Malgrat això, l'annexió va comportar ben aviat, des d'un punt de vista urbanístic, tot un seguit de millores com foren l'extensió de la xarxa de clavegueram, l'elaboració d'un pla d'enllaços o l'organització dels serveis estadístics i cartogràfics. A més a més, va tenir també, de forma

gairebé immediata, unes importants repercussions geogràfiques, ja que arran de l'annexió, el municipi de Barcelona va passar a encapçalar la jerarquia urbana de l'Estat espanyol, desplaçant al de Madrid al segon lloc. D'altra banda i des d'un punt de vista més polític, cal esmentar que l'annexió va facilitar el triomf de la candidatura republicana a l'alcaldia de Barcelona a les eleccions municipals de 1903.

Tanmateix, l'annexió va ser realitzada d'una manera poc respectuosa amb els municipis annexionats, ja que no se'ls reconegué cap mena de dret administratiu. El nou municipi resultant de la fusió de 1897 fou dividit en deu districtes, que varen ser designats de forma numèrica o mitjançant denominacions geogràfiques tan asèptiques com Districte del Nord o del Centre. A més a més, arran d'aquesta divisió en districtes, els termes de tots els municipis annexionats quedaren repartits entre diferents districtes. Afortunadament la divisió en districtes aprovada de forma unànime per l'Ajuntament de Barcelona el gener de 1984, en el seu traçat hi treballaren el geògraf Lluís Casassas i l'economista Joaquim Clusa i va representar una certa rehabilitació històrica i administrativa dels municipis annexionats feia gairebé noranta anys.

Els altres dos aniversaris que cal esmentar són més recents i tots dos són una conseqüència de diferents decisions preses pel Parlament de Catalunya l'any 1987. En primer lloc, faré referència a la polèmica supressió de la Corporació Metropolitana de Barcelona. El procés de creació de grans municipis urbans mitjançant annexions i seguit arreu del món occidental des de mitjan segle dinou va tocar a la seva fi a Europa occidental durant la dècada de 1960. A partir d'aleshores, i durant la dècada següent, s'intentà resoldre el greu problema de la creixent fragmentació municipal de les grans aglomeracions urbanes mitjançant la creació d'entitats metropolitanes de caire supramunicipal. D'aquesta manera, es creà l'any 1974 la Corporació Metropolitana de Barcelona, que tenia competències d'Administració local sobre els vint-i-set municipis del Pla Comarcal de 1953.

Però, aquest govern metropolità tingué una vida força breu, ja que l'any 1987 el govern de la Generalitat de Catalunya va decidir suprimir-lo. Aquesta decisió no constituïa un fet singular, propi de la política municipal i territorial catalana, sinó que cal emmarcar-lo en un context polític internacional més ampli. El precedent més clar, en el qual s'inspira el govern català, fou la decisió adoptada l'any 1986 per la primera ministra britànica Margaret Thatcher, del Partit Conservador, que de forma executiva va suprimir el *Greater Council of London*. Aquest organisme metropolità havia estat creat el 1965 pels mateixos polítics conservadors, però des del moment mateix de la seva constitució havia esdevingut un bastió gairebé inexpugnable del Partit Laborista. En el cas de Barcelona la supressió de la Corporació Metropolitana ha anat seguida d'una creixent fragmentació administrativa de l'espai metropolità.

Per últim, el tercer aniversari que esmentaré és el de l'aprovació, el maig de 1987, pel Parlament de Catalunya de les Lleis d'Ordenació del Territori (LOT), que van portar a la creació de quaranta-un consells comarcals considerats com

a entitats d'Administració local. Es tracta d'una decisió molt important tant des d'un punt de vista polític com històric, ja que per primer cop des del Decret de Nova Planta ha estat el Parlament de Catalunya el que ha legislat sobre l'organització territorial del nostre país. Avui, passats gairebé deu anys des de l'aprovació d'aquestes lleis, la major part dels Consells Comarcals constitueixen unes entitats d'Administració local prou consolidades institucionalment.

No obstant això, la seva gestió s'ha vist afectada des del mateix moment de la seva constitució per un seguit de mancances com la d'una fiscalitat pròpia o la d'importants i específiques competències municipals. Aquestes constriccions els han llevat en moltes àrees de Catalunya una bona part del protagonisme pel qual foren creades. D'altra banda, cal recordar que si bé quan s'aprovà el mapa comarcal actual –tal com ho ha assenyalat el geògraf Josep Oliveras– el 88,6% dels municipis de Catalunya estaven d'acord amb la seva adscripció a les mateixes comarques de l'any 1936, ja hi havia a Catalunya plantejaments geogràfics força diferents i creiem que molt més innovadors sobre com s'havia de delimitar un nou mapa comarcal.

Molts dels lectors hauran endevinat ja que m'estic referint a l'estudi publicat l'any 1981 per la Fundació Jaume Bofill i realitzat per Lluís Casassas i Joaquim Clusa. Tot i que els seus plantejaments estaven basats en diferents experiències de reforma de l'Administració local portades a terme en diversos països del nord d'Europa (Suècia, Dinamarca, Regne Unit), només varen ser aplicats i encara d'una manera força indirecta en la delimitació de les comarques de l'Alta Ribagorça, el Pla de l'Estany i el Pla d'Urgell. No voldria cloure aquest pòrtic sense assenyalat el desig que els principis geogràfics i administratius que inspiraren aquest treball de Lluís Casassas i Joaquim Clusa no passin a formar part del nostre bagatge històric, tenint present la seva gran utilitat per resoldre molts dels diversos i múltiples problemes que té plantejada avui en dia l'Administració territorial de Catalunya en tots els seus nivells.